

Paulina Rosalska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Halina Satkiewicz

1. Biogram

Urodziła się 22 lipca 1928 roku w Grodnie, zmarła 22 listopada 2012 roku w Warszawie. W 1945 roku wraz z rodziną została przesiedlona do Szczecinka, gdzie w 1949 roku zdała maturę. W tym samym roku rozpoczęła studia z filologii polskiej na UW. W roku 1953 uzyskała dyplom magistra na podstawie pracy pt. „Słownictwo Warmii i Mazur w zakresie przygotowywania pokarmów” napisanej pod kierunkiem W. Doroszewskiego i została zatrudniona na stanowisku asystenta w Zakładzie Stylistyki i Kultury Języka na Wydziale Dziennikarstwa UW (w roku 1959 zakład ten został włączony do Katedry Języka Polskiego Wydziału Filologicznego). Pod kierunkiem W. Doroszewskiego napisała również pracę doktorską pt. „Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego”, obronioną w roku 1964. W roku 1967 wyjechała na trzy lata do Lille, gdzie uczyła języka polskiego (prowadziła zajęcia uniwersyteckie oraz lekcje dla dzieci). Po powrocie do Polski kontynuowała działalność glotto-dydaktyczną, m.in. w „Polonicum” (Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców UW). W roku 1978 wróciła na Wydział Dziennikarstwa UW, gdzie zorganizowała Zakład Stylistyki i Retoryki Dziennikarskiej (późniejszy Zakład Języka Środków Masowego Komunikowania), którym kierowała przez 20 lat. Ponadto w latach 1978–1981 pełniła funkcję dyrektora Instytutu Dziennikarstwa. Habilitację uzyskała w roku 1981 na podstawie monografii pt. „Kultura języka polskiego”, opracowanej wspólnie z Danutą Buttler i Haliną Kurkowską. H.S. jest autorką dwóch części opublikowanych w tomie I (*Słotwórstwo, Odmiana wyrazów*) i jednej części opublikowanej w tomie II (*Zagadnienia poprawności słotwórczo-semantycznej*). Tytuł profesora zwyczajnego otrzymała w roku 1991. W latach 1991–2008 pełniła funkcję redaktora naczelnego „Poradnika Językowego”. Była członkiem Komisji Frazeologicznej i Komisji Kultury Języka Polskiego Komitetu Językoznawstwa PAN, członkiem Rady Języka Polskiego przy Prezydium PAN, TNW, a także członkiem honorowym PTJ i TKJ. Została odznaczona Złotym, Srebrnym i Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, otrzymała także indywidualną Nagrodę im. W. Doroszewskiego za całokształt prac naukowo-dydaktycznych i popularyzatorskich.

Bibliografia publikacji H.S. obejmuje prace z zakresu gramatyki (przede wszystkim morfologii) i kultury języka polskiego, leksykografii, stylistyki, socjolingwistyki i frazeologii. Na jej dorobek składają się nie tylko teksty o charakterze badawczym – ważną częścią jej pisarstwa są prace dydaktyczne, w tym poświęcone nauczaniu języka polskiego jako obcego.

2. Gramatyka

Zainteresowania gramatyczne H.S. obejmowały przede wszystkim słowotwórstwo i fleksję języka polskiego. Najważniejszą pracą z zakresu słowotwórstwa jest monografia pt. „Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego” (H.S. 1969a). Autorka, aby wyróżnić i opisać produktywne typy słowotwórcze, skupia się w niej na analizie neologizmów. Nadrzędnym kryterium uporządkowania badanego materiału jest podział na klasy gramatyczne, a w obrębie danej klasy autorka porządkuje go według kryteriów semantycznych i morfologicznych. Analiza prowadzi do ustalenia stopnia produktywności konkretnych typów słowotwórczych i czynników, które na tę produktywność mają wpływ. Szczególnie interesujące są wnioski dotyczące mechanizmów wewnątrzjęzykowych mających największe znaczenie w procesach kształtowania się nowych struktur słowotwórczych – są to tendencje do skrótu, do specjalizacji elementów formalnych i do precyzji językowej (H.S. 1969a: 182).

Poza wspomnianą monografią za najważniejsze prace H.S. z zakresu słowotwórstwa uważa się m.in. „Kryterium ilościowe jako wskaźnik produktywności struktur słowotwórczych” (H.S. 1969b), „Wskaźniki słowotwórcze przynależności wyrazów do stylu potocznego” (H.S. 1973), „O innowacjach słowotwórczych w polszczyźnie XX w.” (H.S. 1976), „Innowacje słowotwórcze w powojennym trzydziestoleciu” (H.S. 1981a). Istotne ustalenia dotyczące słowotwórstwa autorka zawarła także w dwóch częściach „Kultury języka polskiego” – w „Słowotwórstwie” (H.S. 1971a) i w „Zagadnieniach poprawności słowotwórczo-semantycznej” (H.S. 1983).

Jedną z ważniejszych prac H.S. z zakresu fleksji jest artykuł „Tendencja do ekonomiczności we fleksji współczesnego języka polskiego” (H.S. 1981b). Autorka analizuje w nim w sposób szczegółowy i wyczerpujący różnorodne zmiany fleksyjne w polszczyźnie ogólnej, które interpretuje jako konsekwencję prawa ekonomiczności form, czyli upraszczania systemu językowego. Zmiany te charakteryzuje i porządkuje, odnosząc się do różnych cech morfologicznych wyrazów, ale też wskazuje na wewnątrz- i zewnątrzjęzykowe przyczyny wyjątków od reguł i różnego tempa zachodzenia tych zmian.

Inne prace w dorobku H.S. dotyczące fleksji, szczególnie cenione przez językoznawców, to m.in. „O roli czynników formalnych i semantycznych w dystrybucji polskich form deklinacyjnych” (H.S. 1981c), „Procesy wyrównawcze we współczesnej fleksji polskiej” (H.S. 1981d), „Rozwój fleksji w polszczyźnie XX w.” (H.S. 2001).

Warto wspomnieć, że zainteresowania gramatyczne H.S. zaowocowały również powstaniem ważnych tekstów dydaktycznych. Na tym polu szczególnie znaczenie mają dwa podręczniki napisane wspólnie z Barbarą Bartnicką – „Gramatyka języka polskiego dla cudzoziemców” (H.S., Bartnicka 1990) i „Grammatik des Polnischen” (H.S., Bartnicka 2004).

→ FLEKSJA, SŁOWOTWÓRSTWO

→ DANUTA BUTTLER, WITOLD DOROSZEWSKI, HALINA KURKOWSKA

Najważniejsze publikacje

- H.S. 1969a. *Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- H.S. 1969b. „Kryterium ilościowe jako wskaźnik produktywności struktur słowotwórczych”. *Prace Filologiczne* 19: 109–118.
- H.S. 1971a. „Słowotwórstwo”. W *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej*, red. D. Buttler, H. Kurkowska, i H. Satkiewicz. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 80–123.
- H.S. 1971b. „Odmiana wyrazów”. W *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej*, red. D. Buttler, H. Kurkowska, i H. Satkiewicz. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 124–300.
- H.S. 1973. „Wskaźniki słowotwórcze przynależności wyrazów do stylu potocznego”. W *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, red. M. Szymczak. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 161–168.
- H.S. 1976. „O innowacjach słowotwórczych w polszczyźnie XX wieku”. W *Z problemów współczesnych słowiańskich języków i literatur. Materiały z Konferencji Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Karola dla uczczenia trzydziestolecia PRL i trzydziestej rocznicy wyzwolenia Czechosłowacji*, red. J. Magnuszewski, i in. Warszawa: Wydawnictwo UW, 111–122.
- H.S. 1981a. „Innowacje słowotwórcze w powojennym trzydziestoleciu”. W *Współczesna polszczyzna. Wybór zagadnień*, red. H. Kurkowska. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 130–155.
- H.S. 1981b. „Tendencja do ekonomiczności we fleksji współczesnego języka polskiego”. W *Współczesna polszczyzna. Wybór zagadnień*, red. H. Kurkowska. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 47–75.
- H.S. 1981c. „O roli czynników formalnych i semantycznych w dystrybucji polskich form deklinacyjnych”. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica* 2: 255–263.
- H.S. 1981d. „Procesy wyrównawcze we współczesnej fleksji polskiej”. *Studia Polonistyczne* 9: 135–140.
- H.S. 1983. „Zagadnienia poprawności słowotwórczo-semantycznej”. W *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności leksykalnej*, red. D. Buttler, H. Kurkowska, i H. Satkiewicz. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 229–442.
- H.S., i B. Bartnicka. 1990. *Gramatyka języka polskiego dla cudzoziemców*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- H.S. 2001. „Rozwój fleksji w polszczyźnie XX wieku”. W *Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju*, red. S. Dubisz, i S. Gajda. Warszawa: „Elipsa”, 95–101.
- H.S., i B. Bartnicka. 2004. *Grammatik des Polnischen*. Monachium: Verlag Otto Sagner.

Literatura podmiotowa

- Bralczyk, J., W. Gruszczyński, i G. Majkowska. 1999. „Wstęp”. W *Polszczyzna w komunikowaniu publicznym. Prace poświęcone Profesor Halinie Satkiewicz z okazji jubileuszu Jej i Jej Zakładu*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra, 5.
- Chojak, J. 2016. „Halina Satkiewicz (1928–2012)”. *Poradnik Językowy* 3: 101–108.
- Decyk-Zięba, W. 2013. „Wspomnienie o Profesor Halinie Satkiewicz jako redaktorze naczelnym «Poradnika Językowego»”. *Poradnik Językowy* 2: 128–130.

- Dubisz, S. 2008. „Językoznawca i sługa języka – o Pani Profesor Halinie Satkiewicz”. *Poradnik Językowy* 7: 5–6.
- Gruszczyński, W., i M. Marcjanik. 2008. „Pani Profesor Halina Satkiewicz”. W *Reverendissimae Halinae Satkiewicz cum magna aestimatione*, red. G. Dąbkowski. Warszawa: Wydawnictwo Plejada, 7–8.
- Jadacka, H. 2013. „Profesor Halina Satkiewicz 1928–2012”. *LingVaria* 1(15): 7–11.
- Majkowska, G. 1989. „Docent doktor hab. Halina Satkiewicz (w trzydziestopięciolecie pracy na Uniwersytecie Warszawskim)”. *Poradnik Językowy* 5: 270–275.
- Majkowska, G. 2012. „Prof. Halina Satkiewicz 1928–2012. Wspomnienie”. *Studia Medioznawcze* 4(51): 10–12.
- Porayski-Pomsta, J. 2016. „«Poradnik Językowy» w latach 1948–2015”. *Poradnik Językowy* 3: 27–47.